

Monika Sajkowska

Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW
Fundacja „Dzieci Niczyje”

Przekazy prasowe na temat wykorzystywania seksualnego dzieci – „stare” i „nowe” historie

1. Rola mediów w kreowaniu problemów społecznych

Przyjęcie perspektywy socjologii problemów społecznych każe przypisać opinii publicznej kluczową rolę w kreowaniu problemów społecznych. To nie obiektywne niekorzystne warunki czy dostrzegane przez ekspertów fakty potwierdzające łamanie norm decydują o tym, że dane zjawisko uznane zostanie za problem społeczny. Decydują o tym „przeciętni obywatele” definiując określone warunki jako problem (Fuller, Myers, 1941). Tej decyzji nie podejmują jednak w próżni. Ujawnianie i definiowanie problemów społecznych jest złożonym procesem negocjacji pomiędzy liderami opinii publicznej, środkami masowego przekazu, elitami politycznymi czy środowiskami ekspertów (Sobiech, 1987).

Stopień eksponowania problemu w prasie, telewizji i radiu, dynamika tego procesu oraz sposób prezentowania zjawiska są ważnymi wskaźnikami polityki medialnej, kształtującej opinię społeczną i czułym instrumentem mierzącym obecność i znaczenie problemu w życiu publicznym. Tak jak cisza w mediach na temat społecznego zła może być sprzymierzeńcem bezkarności i społecznego lekceważenia, tak zainteresowanie mediów może mieć znaczący wpływ na dostrzeżenie problemów społecznych i podejmowanie działań, zmierzających do ich ograniczenia.

Wszystkie źródła wiedzy o skali zjawiska krzywdzenia dzieci, zarówno wyniki badań retrospektywnych, jak i dane pochodzące ze statystyk i rejestrów pokazują, że spośród czterech wyróżnianych kategorii krzywdzenia dzieci¹ wykorzystywanie seksualne jest najrzadziej, choć istotnie często występującą formą złego traktowania dzieci (Sajkowska 2002).

Jednocześnie jednak, mimo iż relatywnie najpóźniej dostrzeżona i najmniej liczna, ta właśnie forma krzywdzącego traktowania dzieci przez dorosłych, po przełamaniu granicy milczenia, budzi największe zainteresowanie mediów. Dotyczy to zarówno publikacji informacyjnych i publicystycznych w mediach popularnych, jak i publikacji

specjalistycznych. W Stanach Zjednoczonych w 1984 r. opublikowano jedynie 46 artykułów naukowych na temat wykorzystywania seksualnego dzieci wobec 241 na temat innych form krzywdzenia. Sześć lat później proporcja ta wynosiła 500 do 349 (Chaffin, Reid 2000). Badania prasy specjalistycznej w Szwecji pokazały, iż z 66 w okresie 1974-86 r. liczba artykułów na temat wykorzystywania seksualnego dzieci wzrosła do 757 w latach 1987-92 (Hallberg, Ringe 1994). Prezentowane niżej wyniki badań polskich przekazów prasowych pokazują, że po kilku latach zainteresowania problemem złego traktowania dzieci przez dorosłych artykuły na temat wykorzystywania seksualnego dzieci stanowiły w 2000 r. 38% wszystkich, które zajmowały się problemem ich krzywdzenia.

2.Gwałtowne zmiany - frekwencja i formalna ekspozycja polskich przekazów prasowych na temat wykorzystywania seksualnego dzieci

Głównymi wymiarami prezentowanej w tym artykule analizy przekazów prasowych dotyczących wykorzystywania seksualnego dzieci będzie ich frekwencja oraz wybrane cechy pozwalające ocenić ekspozycję i treść.

Prezentowana tu analiza przekazów prasowych dotyczy lat 2001 i 2002 oraz, jedynie w wymiarze frekwencyjnym, okresu marzec-grudzień 2000 r.² Taki dobór okresu publikacji podyktowany został dążeniem do aktualności prezentowanych analiz, ale przede wszystkim znaczeniem, jakie dla ujawniania problemu w wymiarze jego medialnej widoczności ma początek bieżącej dekady.

Materiał empiryczny stanowiły przekazy dotyczące wykorzystywania seksualnego dzieci zamieszczone w tym czasie w ogólnopolskich i lokalnych periodykach monitorowanych przez Agencję Informacyjno-Prasową „Glob”. Liczba monitorowanych pism (Tabela 1.) w analizowanych latach była różna ze względu na zmiany na rynku prasy oraz rozszerzanie zasięgu monitoringu prowadzonego przez agencję.

---

¹ W regulacjach prawnych, kryteriach diagnostycznych, literaturze przedmiotu wśród form krzywdzenia dzieci wyróżnia się cztery główne kategorie zachowań wobec dziecka: krzywdzenie fizyczne, krzywdzenie emocjonalne, wykorzystywanie seksualne i zaniedbywanie.

² Monitoring prasy powadzony był przez Agencję Prasowo-Informacyjną „Glob” według omówionych w tekście artykułu kryteriów od marca 2000 r. na zlecenie Fundacji Dzieci Niczyje. Ze względu na niekompletność danych z 2000 r. ilustrujących publikacje jedynie z 9 miesięcy zdecydowano się w tym artykule przedstawić je jedynie w wymiarze średniej miesięcznej frekwencji przekazów i wskaźników ekspozycji.

Tabela 1. Periodyki monitorowane przez Agencję Informacyjno-Prasową „Glob”

	2000	2001	2002
Dzienniki ogólnopolskie	12	13	13
Lokalne wydania Gazety Wyborczej	20	20	20
Dzienniki regionalne	30	29	33
Tygodniki i dwutygodniki	46	48	63
Miesięczniki i kwartalniki	65	73	85
W sumie tytułów:	173	183	214

Główne kierunki analizy przekazów prasowych na temat wykorzystywania seksualnego dzieci przedstawionej w tym artykule wyznaczają następujące pytania badawcze:

1. Jaka była frekwencja tych przekazów i jej dynamika?
2. Jaki był stopień ekspozycji tych przekazów?
3. Jak frekwencja i stopień ekspozycji przekazów różnicowały monitorowane periodyki?
4. Jakie są główne kategorie treściowe problemu prezentowała prasa i jak się zmieniały się one w czasie?
5. Jak prezentowane są w przekazach prasowych ofiary i sprawcy wykorzystywania seksualnego?

Jednostką analizy przy ocenie częstości poruszania w prasie zagadnień związanych z problemem wykorzystywania seksualnego dzieci był artykuł. Kryterium zaliczenia danego artykułu do zbioru analizowanych przekazów było przedstawienie w nim problemu wykorzystywania seksualnego dzieci jako centralnego zagadnienia. Rejestrowano wszystkie artykuły zarówno publicystyczne, jak i informacyjne.

W okresie prowadzenia monitoringu frekwencja prezentowania w prasie problemu wykorzystywania seksualnego dzieci systematycznie i dynamicznie rosła. W okresie dziewięciu miesięcy 2000 r. (marzec-grudzień) średnio miesięcznie publikowano w analizowanych tytułach prasowych 49 artykułów na temat wykorzystywania seksualnego dzieci, w 2001 r. – 68, a w 2002 r. – 92. Tak więc w ciągu dwóch lat nasycenie prasy tematem wykorzystywania seksualnego dzieci wzrosło niemal dwukrotnie. Liczba wszystkich artykułów, które ukazały się w monitorowanej prasie w 2002 r. była o 38% wyższa niż w 2001 r.

Wykres 1. Średnia miesięczna liczba artykułów nt. wykorzystywania seksualnego dzieci w polskiej prasie w okresie 2000-2002 r.

	2000	2001	2002
	49	68	92

Jednocześnie rosły wskaźniki ekspozycji publikacji poświęconych problemowi – średnia powierzchnia artykułów wzrosła o 47% pomiędzy rokiem 2000 i 2002, wysokość tytułu o 7% a stosunek artykułów ilustrowanych zdjęciem do wszystkich opublikowanych w danym roku o 11% (Tabela 2.).

Tabela 2. Wskaźniki ekspozycji formalnej artykułów nt. wykorzystywania seksualnego dzieci w latach 2000-2002

	2000	2001	2002
Średnia wysokość tytułu (cm)	1,55	1,62	1,66
Średnia powierzchnia artykułu (cm ²)	196	204	288
Zdjęcie, ilustracja (% artykułów)	10	16	21

W omawianym okresie zmienił się sposób prezentowania przez dziennikarzy problemu wykorzystywania seksualnego dzieci. Analiza zróżnicowania artykułów ze względu na kategorie: informacja – publicystyka pokazała, że w roku 2002 w stosunku do roku 2001 o 11% wzrósł udział artykułów publicystycznych poświęconych problemowi. Za artykuły informacyjne uznano te, które ograniczały się do opisu konkretnego przypadku/przypadków wykorzystywania seksualnego dziecka, dostarczając informacji z puli akcja-osoby-miejsce-czas. Za publicystykę uznano artykuły dotyczące molestowania seksualnego dzieci, które nie dotyczyły relacji na temat przypadku lub wychodziły poza taką relację, komentując problem, odnosząc się do jego skali, dynamiki, konsekwencji, regulacji prawnych, postrzegania społecznego itp. Wśród wszystkich artykułów z 2001 r. artykuły publicystyczne stanowiły 27%, w roku 2002 odsetek ten wynosił 38.

Wzrost zainteresowania prasy problemem wykorzystywania seksualnego dzieci dotyczy zdecydowanej większości tytułów prasowych, które publikowały artykuły na ten temat. Analiza skali tych zmian pozwala jednak dostrzec wyraźną tendencję - najwyższy wskaźnik wzrostu charakteryzuje z jednej strony wszystkie odłamy prasy katolickiej i prasę określaną jako prawicową, z drugiej zaś periodyki uznawane za lewicowe³. Tendencja ta występuje niezależnie od cyklu pojawiania się pisma. Dotyczy dzienników obu skrajnych opcji światopoglądowych - w stosunku do roku 2001 ponad dwukrotnie częściej pisano w 2002 r. o problemie wykorzystywania seksualnego dzieci w ogólnopolskim dzienniku „Nasz Dziennik”, z 27 do 48 wzrosła liczba artykułów o tym problemie w uznawanym za prawicowe „Życiu”, a z 18 do 52 w lewicowej „Trybunie”. W innych dziennikach ogólnopolskich nie wystąpiły natomiast znaczące zmiany we frekwencji analizowanych artykułów (Wykres 2.).

Wykres 2. Liczba artykułów nt. wykorzystywania seksualnego dzieci w dziennikach ogólnopolskich w latach 2001-2002

Tytuł prasowy	2001	2002
Gazeta Wyborcza	48	47
Rzeczpospolita	43	43
Super Express	39	37
Życie	27	48
Życie Warszawy	25	35
Trybuna	18	52
Nasz Dziennik	5	11

Wyraźny wzrost zainteresowania problemem charakteryzuje również tygodniki i miesięczniki katolickie. Z dwóch w 2001 r. do 29 w 2002 r. wzrosła liczba artykułów w „Tygodniku Powszechnym”, z jednego do 9 w miesięczniku „Więź”. Jednocześnie w omawianym okresie blisko trzykrotnie (z 6 do 17) wzrosła liczba artykułów dotyczących wykorzystywania seksualnego dzieci w uznawanym za antyklerykalny tygodniku „Nie”. Problemem tym znacząco częściej zajmowały się również w 2002 r. wysokonakładowe tygodniki społeczno-polityczne: „Wprost”, „Polityka”, „Forum” i „Newsweek Polska”.

³ Zastosowaniem kryterium lewicowości-prawicowości kierują tu tyleż diagnoza autorki, dotycząca potocznych

Wykres 3. Liczba artykułów nt. wykorzystywania seksualnego dzieci w wybranych tygodnikach w latach 2001-2002

Tytuł prasowy	2001	2002
Forum	1	13
Newsweek Polska	2	8
Nie	6	17
Polityka	2	12
Tygodnik Powszechny	2	29
Więź	1	9
Wprost	3	11

3. Jakie historie opowiada prasa?

Jakościowa analiza treści przekazów prasowych pozwala wyłonić obszary tematyczne, które najczęściej są eksponowane oraz zrekonstruować znaczenia przypisywane zjawiskom, będącym przedmiotem zainteresowania (Beckett, 1996). Wytlumaczenie szczególnego wzrostu zainteresowania problemem wykorzystywania seksualnego dzieci w prasie katolickiej oraz w periodykach uznawanych za prawicowe i wyraźnie lewicowe przynosi analiza treściowych kategorii prezentowania problemu wykorzystywania seksualnego dzieci w omawianym okresie, wyróżnionych ze względu na sprawcę wykorzystania dziecka.

W 2002 r. dominującym tematem w przekazach prasowych, dotyczących tego problemu było **wykorzystywanie seksualne dzieci przez księży**. Przed 2001 r. ten kontekst seksualnego molestowania dzieci pojawiał się w prasie sporadycznie. Rosnące zainteresowanie problemem wykorzystywania dzieci przez osoby duchowne zainicjowały trzy fale artykułów, publikowanych w 2001 r. (Tabela 3.). Pierwsza dotyczyła zakonnika z Lipna, podejrzanego o wykorzystanie seksualne 14-letniej upośledzonej umysłowo dziewczynki (17 artykułów w prasie ogólnopolskiej i regionalnej), druga – księdza z Gdyni oskarżonego o molestowanie nieletnich chłopców (11 artykułów w prasie ogólnopolskiej i regionalnej) i wreszcie trzecia, najważniejsza dla nagłośnienia problemu, sprawa proboszcza z Tylawy, który został oskarżony o wieloletnie wykorzystywanie nieletnich z parafii, swoich podopiecznych. Opisowi tej sprawy, nastrojów w parafii i wieloetapowego dochodzenia

---

konotacji, co autocharakterystyki przytaczanych tytułów prasowych.

prokuratorskiego prasa poświęciła 39 artykułów w 2001 r. i 19 w 2002 r. (z czego 31 w wydaniu ogólnopolskim i lokalnych dodatkach „Gazety Wyborczej”, 4 w „Naszym Dzienniku”). Przełamanie przez polską prasę tabu, jakim było wykorzystywanie seksualne dzieci przez księży zbiegło się z ujawnieniem i nagłośnieniem przypadków molestowania seksualnego dzieci przez księży w katolickich kościołach amerykańskich i związaną z tym lawiną artykułów w prasie światowej. Efektem wynikającym stąd wzmocnienia zainteresowania polskiej prasy problemem pedofilii księży było zdominowanie w 2002 r. przekazów prasowych dotyczących wykorzystywania seksualnego dzieci przez tę problematykę. Już w roku 2001 r. w ponad 9% analizowanych artykułów jako sprawca wykorzystywania seksualnego dzieci – indywidualny bądź zbiorowy - przedstawiany był ksiądz bądź zakonnik. W 2002 r. odsetek artykułów na temat pedofilii księży wzrósł do ponad 24% wszystkich artykułów na temat seksualnego wykorzystywania dzieci publikowanych w tym roku, a kategoria „ksiądz” stanowiła najliczniejszą kategorię sprawców w artykułach, które zawierały informacje na temat tego, kto dopuścił się molestowania dziecka (Tabela 4.).

Tabela 3. Frekwencja artykułów na temat wykorzystywania seksualnego dzieci przez księży

Temat	2001	2002
Proboszcz z Tylawy	39	19
Zakonnik z Lipna	11	6
Ksiądz z Gdyni	11	-
Wikary z parafii w Witonii	-	27
Proboszcz z Kotłowa	-	5
Skazanie biskupa we Francji	5	2
Kościół wobec pedofilii księży	5	49
Pedofilia księży w kościele amerykańskim	-	164
Inne – ksiądz/zakonnik	3	3
W sumie	74	275

We wskazanych wyżej tytułach prasowych, prezentujących skrajne opcje światopoglądowe, zagadnienie pedofilii księży zdominowało przekazy dotyczące problemu. Poświęcone mu były wszystkie artykuły poruszające problem wykorzystywania seksualnego dzieci w „Tygodniku Powszechnym” i miesięczniku „Więź”, 6 z 10 artykułów w „Naszym

Dzienniku”, połowa artykułów w „Życiu”, 23 z 52 artykułów w „Trybunie” oraz 9 z 17 artykułów w tygodniku „Nie”.

Ton i treść wypowiedzi na temat ujawnionych przypadków pedofilii księży jest w analizowanych tytułach prasowych skrajnie różny, co oddają już tytuły artykułów na ten temat. Od atakujących kościół wypowiedzi w Trybunie i Nie (*Pater pedofilis*, „Nie”, 28.11.2002; *Belferski ton duszpasterzy*, „Trybuna”, 21.06.2002) poprzez rachunek sumienia i poszukiwanie rozwiązań problemu w „Tygodniku Powszechnym” i „Więzi” (*Od szoku do oczyszczenia*, „Więź”, 104.2002; *Hańba i oczyszczenie*, „Tygodnik Powszechny”, 23.06.2002), po zaprzeczenie i ataki na oszczerców w „Naszym Dzienniku” (*Gorszyciele i ich manipulacje*, 13.03.2002; *Oszczerstwo jak rozsypane pierze*, 26.02.2002).

W konfrontacyjnym dyskursie emocjonalnie zabarwiona informacja splata się z wzajemnymi oskarżeniami.

Tropiciele pedofilii wytwarzają szczególną atmosferę wokół dzieci. Tutaj poluje się często na osoby bardziej religijne, kapłanów, zakonników. Wystarczy, że dziecko wyjdzie z katechety ostatnie lub zapłakane, by można oskarżyć katechetę o molestowanie seksualne. (...) Rozgłaszający światu fałszywe pomówienia jawią się nam jako terroryści duchowi. Przypomnijmy sobie co zrobił Cham, gdy jego ojciec upił się winem i leżał nagi. Cham rozgłosił to innym jako widowisko. Dopiero dwaj inni synowie „przykryli nagość ojca”. Trzeba mieć na względzie życie człowieka, dobro wychowawcze i pedagogię społeczną. A temu nie służy wywlekanie wszystkich osobistych brudów na scenę społeczną.

Pedofilia i media, Nasz Dziennik, 26.02.2002

Mieszkańcy okolic Krosna: pilnujcie bachorów! Pojawił się u Was pedofil w sutannie; niewykluczone, że znów będzie katechetą. (...) Delikwent, pomimo prawomocnego wyroku sądu i wbrew jego treści, uczył religii; miał dostęp do dzieci i najpewniej skwapliwie z okazji korzystał.

Kochankowie naszych dzieci, Nie, 28.11.2002

Styl (kościół) to typowo konfrontacyjny, podszyty dawno zdyskredytowaną zasadą – kto nie jest z nami, jest przeciwko nam. (...) Kościół jawi się jako rachityczna, silnie scentralizowana instytucja, dla której słowo dialog to de facto synonim herezji.

Belferski ton duszpasterzy, Trybuna, 21.06.2002

Tabela 4. Sprawcy wykorzystywania seksualnego dzieci w artykułach prasowych na temat problemu publikowanych w latach 2001-2002

	2001	2002
Ojciec/matka	101	74
Ojczym/macocha	20	25
Inny członek rodziny	8	38
Osoba obca	59	75
Nauczyciel	47	53
w tym katecheta	9	5
Wychowawca	18	35
Lekarz	6	3
Ksiądz	74	275

W analizowanych artykułach prasowych opisano pojedyncze przypadki polskich księży molestujących dzieci i nie pojawiały się diagnozy, mówiące o dużym nasileniu problemu w naszym kraju. Dlaczego mimo to w 2002 r. nastąpiła eskalacja dziennikarskiego zainteresowania księżmi jako sprawcami wykorzystywania dzieci? Można wskazać kilka przyczyn takiej sytuacji. W omawianym okresie seks i sutanna pojawiły się w prasie również w kontekście homoseksualnych praktyk księży. Temat ten uruchomiło oskarżenie przez „Rzeczpospolitą” Metropolity Poznańskiego arcybiskupa Paetza o seksualne molestowanie kleryków. Media przez kilka tygodni informowały i analizowały zachowania księdza, społeczną reakcję na jego oskarżenie, politykę Watykanu wobec tego przypadku i w końcu rezygnację arcybiskupa Paetza z pełnionych funkcji. Te dwa wątki ujawnionych przez prasę zachowań seksualnych księży – wykorzystywania seksualnego dzieci i homoseksualnego molestowania podwładnych wzmacniały się wzajemnie, co sprzyjało atmosferze przyzwolenia na zainteresowanie się nowym, poruszającym nie tylko dla katolików tematem pedofilii księży.

Księża są szczególną kategorią sprawców, gdyż znaczącym wymiarem roli społecznej, jaką pełnią jest ochrona i utrwalanie wartości, którym zaprzeczyli, manifestując potrzeby seksualne i wybierając na ich obiekt dziecko. Prasę zaktywizowało dążenie do obrony autorytetu kościoła rozumiane bądź jako ujawnianie dysfunkcji, które temu autorytetowi mogłyby zagrozić, bądź jako zaprzeczanie wszelkim oskarżeniom. Temat okazał się atrakcyjny dla antyklerykałów i pism sensacyjnych ze względu na występujący w nim

wyjątkowy splot elementów charakterystyki bohaterów opisywanych historii - prestiżu i społecznego zaufania oraz zachowań budzących społeczną awersję i restryktywność.

Wydaje się, że szeroko cytowane i komentowane w polskiej prasie, światowe przekazy na temat wykorzystywania seksualnego dzieci przez księży w innych krajach odegrały tu szczególną rolę. Z jednej strony wzmacniały przyzwolenie na pisanie i mówienie o tak drażliwej kwestii dotyczącej polskich księży, z drugiej zaś osłabiały jej drastyczność pokazując ujawnione w Polsce przypadki księży pedofilów na tle narosłych i nierozwiązanych problemów w innych krajach europejskich i za oceanem.

Analiza artykułów według kategorii treściowych, wyróżnionych ze względu na rodzaj działania sprawcy pokazała, iż kolejną historią, która znacznie silniej obecna była w przekazach prasowych z 2002 r. niż w poprzednich latach było **komercyjne wykorzystywanie seksualne dzieci** – pornografia i prostytucja dziecięca, szczególnie w kontekście działań zorganizowanych siatek pedofilów.

Tabela 5. Frekwencja artykułów na temat komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci

Forma wykorzystania seksualnego dziecka	2001	2002
Prostytucja dziecięca	21	63
Pornografia dziecięca /o charakterze komercyjnym	35	74
Pornografia dziecięca/bez informacji o jej komercyjnym charakterze	41	92
Gwałt	148	130
Współzycie seksualne z dzieckiem	196	230
Dotykane w celach seksualnych	111	125
Ekshibicjonizm	17	25
Oglądanie z dzieckiem materiałów pornograficznych	30	53
Inne	42	26

W 2001 r. problemowi komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci - handlowi, prostytucji, pornografii dziecięcej monitorowana prasa poświęciła 47 artykułów

(niektóre opisywały więcej niż jedną formę eksploatacji dziecka). Artykuły te pojawiały się w różnym czasie w różnych tytułach prasowych, a inspiracją do ich publikowania jedynie wyjątkowo było konkretne zdarzenie, powodujące pojawienie się fali artykułów na dany temat (wyjątki te to zidentyfikowanie w województwie lubelskim rodziców udostępniających swoje dzieci do produkcji materiałów pornograficznych – 4 artykuły oraz podobna afera w woj. rzeszowskim – 4 artykuły).

Znacząco inaczej wygląda struktura przekazów prasowych z 2002 r. Zorganizowane, komercyjne wykorzystywanie seksualne dzieci staje się tematem wyraźnie eksponowanym w przekazach prasowych. Ukazuje się 114 artykułów, dotyczących tego problemu. Centralne miejsce w jego prezentacji zajmują fale artykułów na temat międzynarodowej siatki pedofilów, również Polaków ujawnionej między innymi przez dziennikarzy tygodnika „Wprost” i telewizyjnej stacji „Polsat” (22 artykuły), pedofilów korzystających z usług chłopców, werbowanych na Dworcu Centralnym w Warszawie (21 artykułów) i na dworcu w Katowicach (13 artykułów). Inny kontekst procederu pokazują artykuły na temat seksualnego wykorzystywania dzieci w Afryce przez pracowników misji humanitarnych (8 artykułów). Temat pornografii dziecięcej traktowanej jako towar poruszany jest w 2002 r. dwa razy częściej niż w poprzednim roku. Ponad dwukrotnie wzrosła również w tym okresie liczba artykułów, opisujących rejestrowanie przez dorosłych pornografii w udziałem dzieci, bez wskazywania na komercyjny charakter takich działań.

Omówione wyżej nurty tematyczne przekazów prasowych na temat wykorzystywania seksualnego dzieci zostały wyróżnione ze względu na to, iż pojawiły się bądź znacząco rozwinęły jako „nowe historie” w 2002 r. i miały największy wpływ na zwiększenie frekwencji przekazów prasowych na temat molestowania dzieci. Co oczywiste, w tymże roku prasa opowiadała również „stare historie” kazirodczych związków, wykorzystywania dzieci przez nauczycieli i wychowawców o skłonnościach pedofilskich, brutalnych gwałtach dzieci uprowadzonych przez pedofilów, ekshibicjonistów czyhających na dzieci w ustronnych miejscach. Jak pokazuje Tabela 5. liczba artykułów opisujących te formy wykorzystywania seksualnego dzieci utrzymała się na podobnym poziomie, jak w poprzednim roku. Najczęściej opisywane były przypadki współżycia seksualnego z dzieckiem (196 przypadków w 2001 r., 230 w 2002 r.) wymuszanego gwałtem (148 przypadków w 2001 r., 130 w 2002 r.). Dotykanie charakterze seksualnym ciała dziecka to zachowania sprawców opisane w 111 artykułach w 2001 r. i w 125 w roku 2002. Znacznie rzadziej opisywane są relatywnie łagodniejsze formy wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego z dzieckiem –

ekshibicjonizm wobec dziecka i wspólne oglądanie z dzieckiem materiałów pornograficznych.

4. Charakterystyka medialnego wizerunku ofiary i sprawcy

Jaka charakterystyka dzieci – ofiar oraz sprawców wykorzystywania seksualnego wylania się z przekazów prasowych? Analiza artykułów informacyjnych oraz tych artykułów publicystycznych, które prezentują konkretne casusy molestowania dzieci pozwala zrekonstruować niektóre z parametrów obrazu sprawcy i ofiary. To opracowanie ogranicza się do przedstawienia i interpretacji danych na temat ich płci i wieku. W przypadku sprawców, dodatkowych informacji na temat zawodu, jaki wykonywali dostarcza Tabela 4. Informacje te były uwzględniane w prezentacji wyników analizy jedynie wtedy, jeśli zawód sprawcy/czyni miał znaczenie dla relacji pomiędzy nim/nią a dzieckiem (tak więc nie zaliczano do kategorii „nauczyciel”, pracującego w tym zawodzie ojca wykorzystującego swoje dziecko).

Zarówno wyniki badań retrospektywnych, jak i dane statystyczne dowodzą, że dziewczynki częściej są **ofiarami** wykorzystywania seksualnego niż chłopcy (Finkelhor 1994). Frekwencja płci ofiar w przekazach prasowych opisujących potwierdza tę prawidłowość. W 493 artykułach w 2001 r. i w 540 w 2002 r. były informacje o płci dzieci – ofiar. Częściej były to dziewczynki, chociaż informacje o molestowaniu chłopców nie stanowiły marginesu przekazów – byli oni opisywani jako ofiary w 30% artykułów informujących o płci ofiar w 2001 r. i w 39% takich artykułów w 2002 r.

Z empirycznymi ustaleniami na temat charakteru zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci nie były również sprzeczne przekazy prasowe informujące o wieku, w jakim doszło do wykorzystania dziecka. Doświadczenie wykorzystywania seksualnego najczęściej ma miejsce, gdy dzieci mają 7-14 lat (Finkelhor, Baron, 1986). W analizowanych przekazach informujących o wieku dziecka najczęściej był to wiek 8-15 lat (Tabela 6.). Dane te nie są precyzyjne, ponieważ w prowadzonych analizach rejestrowano wiek, w jakim było dziecko w momencie ujawnienia wykorzystywania. Natomiast w wielu opisywanych przypadkach (124 - 2001 r., 204 - 2002 r.) proceder wykorzystywania seksualnego dziecka był rozciągnięty w czasie i mógł mieć miejsce również we wcześniejszym okrasie życia dziecka.

Tabela 6. Płeć i wiek ofiar wykorzystywania seksualnego w analizowanych artykułach z lat 2001-2002

Płeć	2001	2002
Dziewczynka	369	370
Chłopiec	147	211
Wiek		
Do 1 rż.	5	12
1-3	11	17
4-7	59	92
8-15	340	351
16-18	37	25
Osoba dorosła	6	4

Sprawcami wykorzystywania seksualnego dzieci zdecydowanie częściej są mężczyźni (Berliner, Elliott, 2002). Zgodnie z tą tendencją, w przekazach prasowych z analizowanego okresu znaleźć można pojedyncze relacje na temat molestowania dzieci przez kobiety (Tabela 7.). 16 z 28 artykułów, prezentujących kobiety w kontekście sprawstwa dotyczy sprawy nauczycielki gimnazjum z Elbląga, która została oskarżona o współżycie seksualne ze swoimi uczniami (sprawę umorzono). Pozostałe artykuły opisują kobiety pośredniczące w wykorzystywaniu dzieci do produkcji materiałów pornograficznych, prostytutce lub współpracujące z bezpośrednim sprawcą - mężczyzną. Może jednak okazać się, iż wykorzystywanie seksualne dzieci przez kobiety pojawi się jako „nowa historia” w 2003 r. – już w styczniu tego roku tygodnik „Forum” opublikował obszerny artykuł o pedofilii wśród kobiet, który wywołał burzliwą dyskusję na największym polskim portalu internetowym onet.pl (13 000 wypowiedzi w ciągu tygodnia po publikacji).

Opisywani w analizowanych artykułach sprawcy, jak pokazuje Tabela 7. to osoby w różnym wieku, relatywnie najrzadziej starsze - po ukończeniu 65 lat. Jedynie pojedyncze artykuły dotyczą wykorzystywania seksualnego dzieci przez osoby nieletnie. Również ten segment problemu – molestowanie dzieci przez rówieśników lub starszych nastolatków – zapewne zostanie wkrótce dostrzeżony. Duży rezonans społeczny, widoczny również w prasie, miał opublikowany w styczniu 2003 r. przez „Gazetę Wyborczą” artykuł o brutalnym wykorzystywaniu dzieci przez starszych kolegów w jednym z polskich domów dziecka. Również w innych krajach fala zainteresowania nieletnimi sprawcami przytłynęła po ugruntowaniu społecznego przekonania o istnieniu i niebezpiecznych konsekwencjach wykorzystywania dzieci przez dorosłych sprawców (Chaffin, Letourneau, Silovsky, 2002).

Tabela 7. Płeć i wiek sprawców wykorzystywania seksualnego w analizowanych artykułach prasowych z lat 2001-2002

Płeć	2001	2002
Kobieta	14	14
Męczyzna	519	605
Wiek		
Do 18 rż	20	11
18-25	53	82
26-35	103	102
36-45	98	93
46-55	55	95
56-65	36	62
Powyżej 65 rż	8	21

3. Media a życie

Tendencje wyłaniające się z analiz prezentowanych w tym artykule wskazują na stale rosnące i obejmujące nowe obszary, zainteresowanie prasy problemem wykorzystywania seksualnego dzieci. Zainteresowanie to, jak już wskazywano, jest ważnym wskaźnikiem dynamiki procesu uznawania wykorzystywania seksualnego dzieci za istniejący i znaczący problem społeczny. Konsekwencją legitymizacji problemu powinno być dążenie do jego instytucjonalizacji – stworzenia polityki społecznej i konkretnej, instytucjonalnej oferty pomocy ofiarom wykorzystywania seksualnego. Czy jednak takie dążenie rzeczywiście wpisane jest w działania podmiotów odpowiedzialnych w naszym kraju za bezpieczeństwo i prawidłowy rozwój dzieci? Negatywną odpowiedź na tak postawione pytanie łatwo uzasadnić: (1) nie powstał narodowy program zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci, którego opracowanie i wdrożenie jest zobowiązaniem pojętym przez polski rząd wobec społeczności międzynarodowej w Sztokholmie, w 1996 r., (2) nie ma powszechnie dostępnej sieci profesjonalnych placówek pomocowych, (3) profesjonaliści, których zadaniem jest rozpoznawanie i interweniowanie w przypadkach wykorzystywania seksualnego dzieci nie są w tym zakresie systematycznie edukowani.

Należy jednak pamiętać, iż społeczna zmiana związana z dostrzeżeniem i instytucjonalizacją omawianego problemu nie może dokonać się z dnia na dzień. Jest procesem, w związku z którym dwojako interpretować można wzmożone zainteresowanie mediów. Z jednej strony świadczy ono o wzroście społecznej wrażliwości i zaangażowania w przeciwdziałanie problemowi, z drugiej zaś wzmacnia i inicjuje indywidualne i instytucjonalne działania w tym zakresie. Co ważne, coraz częściej przekazy prasowe służą analizie przyczyn, zakresu i konsekwencji doświadczenia wykorzystywania seksualnego przez dzieci oraz poszukiwaniu rozwiązań problemu, nie zaś poszukiwaniu sensacji.

Bibliografia

- Beckett K. (1996), *Culture and the Politics of Signification: The Case of Child Sexual Abuse*, „Social Problems”, vol. 43, Nr 1, s. 57-76
- Chaffin M., Letourneau E., J. Silovsky, (2002), *Adults, Adolescents and Children Who Sexually Abuse Children: A Developmental Perspective*, w; *The APSAC Handbook on Child Maltreatment*, Myers J., Berliner L., Briere J. Et al. red., Sage Publication
- Chaffin M., Reid T. (2000), *The evolution of Public Attitudes, Social Movement and Backlashes: Examples from the U.S. Experience with Child Sexual Abuse*, Materiały konferencyjne; Regional Conference on Media, Social and Public Awareness, Vilnius
- Finkelhor D.(1994) *Current Information on the Scope and Nature of Child Sexual Abuse*, „The Future of Children”, vol. 4, nr 2
- Finkelhor D., (1979), *Sexually victimized children*. New York. Free Press
- Fluderska G., Sajkowska M. (2001), *Problem krzywdzenia dzieci. Postawy i doświadczenia dorosłych Polaków. Raport z badań*, Fundacja Dzieci Niczyje
- Frieske K., Sobiech R., (1987), *Narkomania. Interpretacje problemu społecznego*, Warszawa, IWZZ
- Fuller R. C., Myers R. R. (1941), *The Natural History of a Social Problems*, „American Sociological Review”, nr 6
- Jones L., Finkelhor D. (2001), *The Decline in Child Sexual Abuse Cases*, *Juvenile Justice Bulletin*, styczeń
- Sajkowska M. (2002), *Wykorzystywanie seksualne dzieci. Ustalenia terminologiczne, skala zjawiska, oblicza problemu społecznego*, „Dziecko krzywdzone, Teoria, badania, praktyka”, nr 1
- Sobiech R. (1987), *Profesjonalne, społeczne i propagandowe koncepcje problemów społecznych*, w: *Socjologia problemów społecznych. Teorie i rzeczywistość*. red. K. Frieske